

GOMBOS KATALIN

## A polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés jelenlegi helyzete az Európai Unióban

*1. A polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés történeti kérdései*

Az európai integráció elsődleges célja gazdasági együttműködés létrehozása, az egységes belső piac megteremtése volt a tagállamok között. A bel- és igazságügyi együttműködésről, azon belül a polgári igazságügyi együttműködésről eredetileg a Római Szerződés nem rendelkezett, ehhez szükséges jogi alapot nem tartalmazott. Az 1970-es években, egy mozgalom<sup>1</sup> nyomán vetődtek fel harmonizációs igények nemzetközi szinten. Az access to justice mozgalom érdeme, hogy a dogmatikai problémák mellett a jogérvényesítés ténylegességére,<sup>2</sup> azaz a jogvédelem hatékonyságának problémáira ráirányította a figyelmet. Eleinte több nemzetközi szerződés<sup>3</sup> jött létre, ami elsősorban eljárásjogi, és bizonyos anyagi jogi kérdéseket rendezett a részes tagállamok közötti nemzetközi magánjogi tényállásokat megvalósító jogvitákban. E szerződések létrehozásában döntő szerep jutott az integráción kívüli nemzetközi szerveződéseknek, melyek közül a legjelentősebbek a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia, az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) és a Nemzetközi Személyi Jogállapot Bi-zottság.<sup>4</sup> Amellett, hogy az egyre több jogterületre kiterjedő, klasszikus nemzetközi

<sup>1</sup> A XX. század második felében Mauro Cappelletti nevével fémjelzett irányzat az access to justice mozgalom.

<sup>2</sup> KENGYEL MIKLÓS: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*. Budapest, 2003. 305. p.

<sup>3</sup> Lásd pl: A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló 1968. szeptember 27. napján kelt Brüsszel (I.) Egyezmény; A polgári eljárásokról szóló 1954. március 1. napján kelt, továbbá a polgári és kereskedelmi ügyekben külföldön történő bizonyítás-felvételről szóló 1970. március 18. napján kelt Hágai Egyezmények; Az Európai Unió tagállamai között külföldre irányuló kézbesítés szabályait rendező 1965. november 15. napján kelt Hágai Egyezmény; A szerződéses kötelmekről szóló 1980. június 19. napján kelt Róma (I.) Egyezmény; A szerződésen kívüli kötelmekről szóló Róma (II.) Egyezmény

<sup>4</sup> Néhány példa az e szervezetek által kidolgozott egyezményekre: A gyermektartási kötelezettségre alkalmazandó jogról szóló 1956. október 24-i egyezmény; A végrendeleti rendelkezések formájával kapcsolatos kollízióról szóló 1961. október 5-i egyezmény; A közúti balesetekre alkalmazandó jogról szóló 1971. május 4-i egyezmény; A termékfelelősségre alkalmazandó jogról szóló 1973. október 2-i egyezmény; A tartási kötelezettségre alkalmazandó jogról szóló 1973. október 2-i egyezmény; A házassági vagyonjogi rendsze-

szerződésekkel való jogalkotás kiteljesedése örvendetes, könnyen magától értetődő, hogy fokozott igények jelentek meg az Európai Unióban saját jogvédelmi rendszer kiépítésére, saját, harmonizált szabályok megteremtésére.<sup>5</sup>

Az Egységes Európai Okmány célul tűzte ki az egységes belső piac megteremtését, mely olyan belső határok nélküli térség, ahol az áruk, személyek, szolgáltatások és a tőke szabad mozgása biztosított. A Maastrichti Szerződés létrehozta a három pillérből álló Európai Uniót. Új elemként jelent meg a harmadik pillér, a bel- és igazságügyi együttműködés. Az Amszterdami Szerződéssel a kormányközi jellegű harmadik pillér már szűkebben volt értelmezett, csak a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés területeit foglalta magában, mivel a Szerződés a bel- és igazságügyi kérdések nagy részét (menekültügyi és bevándorlási politika, külső és belső határellenőrzés, igazságügyi együttműködés polgári ügyekben) a közösségi intézmények hatáskörébe utalva átemelte az EU első, közösségi pillérébe.

Az első lépéseket a jogterület közösségiesítésére az Amszterdami Szerződés tette meg.<sup>6</sup> E módosítások folytán vált lehetővé az Európai Közösség szerveinek jogalkotása. Általános jogalap a másodlagos jogalkotásra az Európai Közösséget létrehozó Szerződés (EKSz) 95. cikke volt, ami a jogszabályok közelítésének kötelezettségét írta elő. A másodlagos jogforrások kibocsátásának konkrét jogalapját az EKSz 61. cikk c./ pontja és – 67. cikkére figyelemmel – 65. cikke teremtette meg. Nagy előrelépés volt a jogvédelem kiteljesítésében, hogy az e jogterületen alkotott másodlagos jogforrások értelmezése az Európai Bíróság kizárólagos hatáskörébe tartozott. Az EKSz 234. cikk általános szabályához képest azonban speciális rendelkezés volt az EKSz 68. cikke, amely megteremtette az EKSz IV. címe alá tartozó ügyekben az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárásának lehetőségét. Erősen problematikus szabály volt azonban, hogy az előzetes döntéshozatali eljárás klasszikus, EKSz 234. cikkében szabályozott rendjéhez képest e jogterületen sajátos eljárási szabályok érvényesültek. Ha ugyanis kérdés merült fel e cím értelmezésével, vagy a közösségi intézmények e címen alapuló jogi aktusainak érvényességével vagy értelmezésével kapcsolatban egy tagállam bírósága előtt folyamatban lévő ügyben, nem minden bíróság volt jogosult az Európai Bírósághoz fordulni. A szabály szerint csak olyan bíróságok voltak jogosultak e cím alá tartozó kérdésben előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezni, amelyek határozatai ellen a nemzeti jog értelmében nincs jogorvoslati lehetőség. Ez azt jelentette, hogy az alacsonyabb fokon eljáró bíróságoknak ilyen kezdeményezési joga nem volt. A Bíróság például a Tribunal de grande instance de Paris előzetes döntéshozatal iránti kérelmét hatáskörének hiánya miatt nem válaszolta meg, mert az előterjesztő az EKSz 68. cikk (1) bekezdése értelmé-

---

rekre alkalmazandó jogról szóló 1978. március 14-i egyezmény; A képviselőre alkalmazandó jogról szóló 1978. március 14-i egyezmény; Az elhunyt személyek vagyonának öröklésére alkalmazandó jogról szóló 1989. augusztus 1-jei egyezmény; A nemzetközi kereskedelemben a követelések átruházásáról szóló 2002. január 31-i egyezmény; A házasság útján történő törvényesítésről szóló 1970. szeptember 10-i 12. római egyezmény.

<sup>5</sup> KECSKÉS LÁSZLÓ: *A civilisztikai jogalkalmazást érintő újabb EU jogalkotással kapcsolatos néhány elméleti kérdése*. Európai jog, 2006/ 5. 3–13. pp.

<sup>6</sup> VINCZE ANDREA: *A nemzetközi magánjog fejlődése és egységesítése az Európai Unióban az Amszterdami Szerződés után*. Magyar jog 2005/6. 362–373. pp.

ben előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztésére nem jogosult bíróság volt.<sup>7</sup> Az Európai Bíróság olyan esetekben, amikor végső fokon eljáró bíróságok fordultak hozzá, problémamentesen tudott iránymutató érdemi döntést hozni,<sup>8</sup> és olyan esetekben is elfogadott előterjesztéseket e jogterületről, ha a nemzeti jogban dogmatikailag vitatott volt, hogy a konkrét ügyben lehetséges-e jogorvoslat az előterjesztő bíróság döntésével szemben.<sup>9</sup> E probléma megoldásával 2009. december 1. napjáig kellett várni, ekkortól hatálytalan az EKSz e rendelkezése.

Az Amszterdami Szerződés módosításhoz – a fenti kritika mellett – számos olyan változás is történt, ami a későbbi szabályozás minőségi javulását vetítette előre. Miután az Amszterdami Szerződés után a bel- és igazságügyi kérdések már két pillér között szétosztva, tagoltan jelentek meg, az e területre irányuló tevékenységek gyűjtőfogalmaként az Európai Unió – mint egyik alapvető célkitűzését – a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térségét fogalmazta meg. A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülése térségének megvalósulása<sup>10</sup> az alábbiakat jelenti: a szabadság érvényesülése nem csupán a személyek szabad mozgását jelenti, de alapvető jogaik védelmét, és a mindenfajta megkülönböztetés elleni küzdelmet is. A biztonság érvényesülésén lényegében a bűnözés elleni küzdelmet, annak visszaszorítását kell érteni. A jog érvényesülése ebben a kontextusban az igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáférést öleli fel.

A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének térsége célkitűzésének súlyát igazolta, hogy az Európai Tanács 1999 őszi tamperei rendkívüli ülését teljes egészében e témakörnek szentelte. A tamperei csúcson határoztak az állam- és kormányfők a Tamperei programként emlegetett intézkedéscsomagról. A Nizzai Szerződés néhány rendelkezéssel egészítette ki a bel- és igazságügyi együttműködés területére tartozó politikákat. Az EU állam- és kormányfőinek 2004 novemberében megtartott, a bel- és igazságügyekre koncentrált ülésén megszületett a következő, több évre szóló intézkedéscsomag. A Hágai Program nevet viselő dokumentum öt évre (2005-2010) tíz prioritást határozott meg a szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség megerősítése céljából. A Hágai Program megvalósítása érdekében az Európai Bizottság és a Tanács Cselekvési Tervet fogadott el, amely tartalmazta a prioritások végrehajtásához szükséges konkrét intézkedéseket, ezek között az Egységes Igazságügyi Térség megteremtését is. Az egységes igazságügyi térség jelenti valójában a joghoz és igazságszolgáltatáshoz való megfelelő hozzáférést. E célkitűzésekkel szoros összefüggésben került elfogadásra egy egyedi program is, amelyet az Európai Parlament és a Tanács 1149/2007/EK határozatával (2007. szeptember 25.) fogadott el.<sup>11</sup> Ez az alapvető jogok és jogérvényesülés általános program keretében a 2007–2013-as időszakra a polgári jogi jogérvényesülés egyedi program létrehozását határozta el.

<sup>7</sup> C-278/09. Olivier Martinez, Robert Martinez v. MGN LIMITED. 2009. ECR I-11099.

<sup>8</sup> C-585/08. és C-144/09. Peter Pammer v. Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (C-585/08), valamint Hotel Alpenhof GesmbH v. Oliver Heller (C-144/09) egyesített ügyek. 2010 ECR I-12527. 33. para

<sup>9</sup> C-14/08. Roda Golf & Beach Resort SL. 2009. ECR I-5439. 24-30. para

<sup>10</sup> A kérdésre átfogóan lásd: KENDE TAMÁS-SZÜCS TAMÁS (szerk.): *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, Budapest, 2009. 769–829. pp.

<sup>11</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 1149/2007/EK határozata (2007. szeptember 25.) az Alapvető jogok és jogérvényesülés általános program keretében a 2007–2013-as időszakra a Polgári jogi jogérvényesülés egyedi program létrehozásáról.

Az Európai Tanács 2009 decemberében fogadta el a Stockholmi programot (2010 és 2014 közötti időre), amely nem más, mint az EU öt esztendőre szóló, a jogérvényesülési és biztonsági szakpolitikáira vonatkozó átfogó terve. A négy nagy prioritás köré csoportosuló program konkrét javaslatokat tartalmaz arra vonatkozóan, hogy hogyan lehetne hatékonyabbá és a polgárok számára kézzelfoghatóbbá tenni a bel- és igazságügyi együttműködés pozitív hozadékait. Így prioritás a fokozott jogi védelem az uniós polgárok számára, a polgárok életének megkönnyítése. A polgárok életének megkönnyítése alatt elsősorban az olyan mechanizmusok beindítását kell érteni, amelyek könnyebbé teszi a személyek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférését, azt, hogy az unión belül bárhol érvényesíthessék jogaikat. Prioritás, hogy a határon átnyúló jogvitákra tekintettel javítani kell az igazságszolgáltatásban dolgozó szakemberek közti együttműködést, és a belső piac előnyeinek jobb kiaknázása érdekében a kereskedelem területén is biztosítani kell a megfelelő jogi eszközöket.

Az igazságügyi együttműködés legfőbb szervező elve a Cassis de Dijon ügy nyomán kialakult kölcsönös bizalom elve.<sup>12</sup> Az eltérő tagállami jogrendszerek közelítése mellett a különbözőségekből adódó igényérvényesítési akadályok fokozatos lebontásával, a kölcsönös bizalom elvének kiteljesedésével jelentésének magában kell foglalnia, hogy az igényérvényesítés vagy éppen végrehajtás sikere nem függhet attól, hogy a határon átnyúló elemet tartalmazó jogvitában az eljárás mely tagállamban zajlik. Az egységes igazságügyi térség létrehozására tett intézkedéseket, jogforrásokat a továbbiakban tematikus rendben tekintjük át.

## *2. A polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés jelenlegi rendszerének elemei*

A döntéshozatal jelenlegi főszabálya a rendes jogalkotási eljárás, kivéve a családjog területét, ahol a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi kérdésekre vonatkozó intézkedéseket különleges jogalkotási eljárás keretében a Tanács állapítja meg. E területen a Tanács az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, egyhangúlag határoz. Érvényesül azonban a Passerelle klauzula,<sup>13</sup> amely beépítésével lehetővé válik, hogy amennyiben a tagállamok egyetértésre jutnak az egyhangúság feloldásáról, egyhangú szavazással áttérhetnek a rendes jogalkotási eljárásra. A rendes jogalkotási eljárásra való áttérésről a Tanács a Bizottság javaslata alapján határozatot fogadhat el, amelyben meghatározza a több államra kiterjedő vonatkozású családjogi kérdések azon

<sup>12</sup> A 120/78 számú, de az ügyben szereplő termék alapján csak Cassis de Dijonról vált híressé az ítéletben megfogalmazott elv, a „mutual recognition”, amely mára a jogharmonizáció egyik legfontosabb alapelvevé vált. Lásd erről részletesebben: KECSKÉS LÁSZLÓ: *EU-jog és jogharmonizáció*, Budapest, 2003. 618–621. pp.

<sup>13</sup> Más néven áthidaló záradék. A francia szó egy keskeny átjárót jelent és a Maastrichti Szerződés áthidaló cikkelyére utal, amelyet azért iktattak be, hogy a tagállamok számára lehetővé tegye a döntések kormányközi pillérből a szupranacionális pillérbe való áthelyezését, illetve, hogy az egyhangú döntések helyett minősített többségi döntéseket hozzanak. Ezzel a klauzulával – formális szerződésmódosítás nélkül – a szerződésben meghatározott eljárási rendtől való eltérés lehetősége áll fenn. E változtatások valamennyi kormány egyhangú döntését igénylik, nincs azonban szükség a nehézkes egyezménymódosításokra és a ratifikációs eljárásokra, amelyek esetében elengedhetetlen a nemzeti parlamentek vagy a népszavazások általi jóváhagyás (ratifikálás).

területeit, amelyek esetében a rendes jogalkotási eljárást kell alkalmazni. A Tanács az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, egyhangúlag határoz. A döntést megelőzően értesíteni kell a nemzeti parlamenteket. Ha valamely nemzeti parlament az értesítés időpontjától számított hat hónapon belül kifogást emel a javaslattal szemben, a határozat nem fogadható el. Kifogás hiányában a Tanács a határozatot elfogadhatja.

Vitatott pontja a polgári igazságügyi együttműködés jelenlegi rendszerének bizonyos tagállamok különállása. Az Egyesült Királyság, Írország és Dánia kiegészítő jegyzőkönyvet csatolt az Amszterdami majd a Lisszaboni Szerződéshez, melyben a szabadság, a biztonság, és a jog érvényesülése térségére hozandó intézkedések hatálya alól kizárták magukat.<sup>14</sup> Az Egyesült Királyság és Írország nem zárkózott el teljesen az uniós jogszabályok alkalmazásától, hanem fenntartották maguknak a jogot, hogy valamely, e jogterületet érintő javaslat benyújtását követő három hónapon belül írásban bejelenthesék,<sup>15</sup> részt kívánják venni egy ilyen javasolt intézkedés meghozatalában és alkalmazásában. Az e területen elfogadott uniós normák preambulumból kiderül, hogy az intézkedéshez való csatlakozásuk megtörtént-e. A csatlakozás bejelentésére utólag is sor kerülhet, amelyről a Bizottság határozatot fogad el, és a jogforrás az e határozatról szóló értesítés napjától alkalmazandó az utólag csatlakozó tagállam vonatkozásában. Dánia helyzete ennél bonyolultabb, a Lisszaboni Szerződéshez csatolt jegyzőkönyv alapján ugyanis kimaradási lehetősége (opt-outja) van, így a polgári igazságügyi együttműködés területén elfogadott jogforrások Dániára nem közvetlenül, hanem az Európai Unió és Dánia között esetlegesen létrejött párhuzamos megállapodás részeként válhatnak csak alkalmazandóvá.<sup>16</sup>

A Lisszaboni Szerződés Záróokmányához csatolt nyilatkozat megerősíti, hogy a tagállamok – többek között – a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén köthetnek külön megállapodásokat harmadik országokkal vagy nemzetközi szervezetekkel, e felhatalmazás alapján egyezménykötésekre, nemzetközi szerződésekhez való csatlakozásokra sor is kerül.

A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés alapvető rendelkezése az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) 81. cikke. Eszerint az együttműködésnek a keretében olyan intézkedések is elfogadhatók, amelyek célja a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése.<sup>17</sup> E célok elérése érdekében az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket állapít meg – különösen, ha ez a belső piac megfelelő működéséhez szükséges –, biztosítandó a következőket:

<sup>14</sup> Az Egyesült Királyság és Írország a polgári ügyekben történő igazságügyi együttműködéssel kapcsolatban eddig meghozott legtöbb uniós jogi norma elfogadásában részt vett, illetve utóbb csatlakozott. Dánia viszont eddig az együttműködést ezen a területen elutasította. A legutóbbi idők terméke, hogy bizonyos jogforrásokhoz kapcsolódóan Dánia is párhuzamos megállapodásokat kötött a jogforrás Dániában történő alkalmazhatósága érdekében, így a korábbi merev elutasító álláspontonban változás látszik beállni.

<sup>15</sup> Ezt nevezik a szakzsargonban „optinálás”-nak a tagállami opt-in nyilatkozat alapján.

<sup>16</sup> E problematikával foglalkozik JULIANE KOKOTT főtanácsnok a C-49/12. számú, *The Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs v. Sunico ApS és M & B Holding ApS v. Sunil Kumar Harwani* ügyben az Østre Landsret (Dánia) által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem folyamatban lévő eljárásban a 2013. április 11-én előterjesztett indítványában.

<sup>17</sup> EUMSZ 81. cikk (1) bekezdés

- a) a bírósági és bíróságon kívüli ügyekben hozott határozatok tagállamok közötti kölcsönös elismerése és azok végrehajtása;
- b) a bírósági és bíróságon kívüli iratok határon túlra történő kézbesítése;
- c) a tagállamokban alkalmazandó kollíziós, illetve joghatóságra vonatkozó szabályok összeegyeztethetősége;
- d) együttműködés a bizonyításfelvétel terén;
- e) az igazságszolgáltatáshoz való tényleges hozzáférés;
- f) a polgári eljárások zökkenőmentes lefolytatását gátló akadályok megszüntetése, szükség esetén a tagállamokban alkalmazandó polgári eljárásjogi szabályok összeegyeztethetőségének előmozdításával;
- g) alternatív módszerek kidolgozása a jogviták rendezésére;
- h) a bírák, ügyészek és az igazságszolgáltatási alkalmazottak képzésének támogatása.<sup>18</sup>

A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés legfontosabb másodlagos jogforrásait tematikus rendbe több szempontból is besorolhatjuk. A jogforrásokban szabályozott fő kérdések mentén – egyik lehetőségként – az alábbi csoportosítás tehető meg:

### *I. Joghatósági szabályok:*

Ebbe a csoportba azok a jogforrások sorolhatók, amelyek elsősorban az ügyek tagállamonkénti elosztása tekintetében, s ehhez szorosan kapcsolódva az ítéletek elismerése és végrehajtása tekintetében nyújtanak szabályozást.<sup>19</sup> Ezeket a jogforrásokat szokás „Brüsszel-sorozatként” emelgetni:

a) A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról<sup>20</sup> (Brüsszel I.)<sup>21</sup>

b) A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről<sup>22</sup> (Brüsszel IIA)<sup>23</sup>

<sup>18</sup> EUMSZ 81. cikk (2) bekezdés

<sup>19</sup> A joghatósági szabályok európai rendszeréről lásd átfogóan: OSZTOVITS ANDRÁS: *Európai joghatósági szabályok polgári perekben*, Budapest, 2010.

<sup>20</sup> MAGNUS, ULRICH – MANKOWSKI, PETER: *Brussels One Regulation*, Munich, 2007.

<sup>21</sup> A rendelet történeti vonatkozású bemutatását lásd: JUNKER, ABBO: *A Brüsszeli Egyezménytől a Brüsszeli Rendeletig – a nemzetközi polgári eljárásjog változása*. Magyar jog, 2003/ 6. 366-372. p. Lásd a rendelet-ről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: OSZTOVITS ANDRÁS: *A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról*. In: GATTER LÁSZLÓ (szerk.): *A bírák nagy kézikönyve*. Budapest, 2010. 963–1001. pp.

<sup>22</sup> BOELE, KATHARINA – WOELKI, CRISTINA GONZÁLEZ BEILFUSS: *Brussels II Bis: Its Impact and Application in the Member States*. Mortsel, 2007.

<sup>23</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: OSZTOVITS ANDRÁS: *Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (Brüsszel IIA. rendelet)*, in: GATTER (szerk.) 2010. 1003–1042. pp.

c) Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (Ez a jogforrás fogja felváltani a Brüsszel I. rendeletet, szabályai 2015. január 10-től alkalmazandók)<sup>24</sup>

## II. Alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok:

A nemzetközi jogviták határon átnyúló elemeket tartalmaznak. Azon túl, hogy lényeges kérdés az eljárás kezdeményezésekor, hogy mely tagállam bírói fóruma járjon el, fontos kérdés a jogvitára irányadó anyagi jogi szabályok meghatározása is. E kérdést az alkalmazandó jog kiválasztásának szabályaival lehet rendezni. Az alkalmazandó jogra vonatkozóan az Európai Unió „Róma-jogforrásait” szokás emlegetni.<sup>25</sup> Ezek az alábbiak:

a) Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról<sup>26</sup> (Róma I.)<sup>27</sup>;

b) Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról<sup>28</sup> (Róma II.)<sup>29</sup>;

c) A Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (Róma III.);

d) Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről (Róma IV.)<sup>30</sup>;

<sup>24</sup> Az új rendelet módosításainak lényegéről lásd az alábbi tanulmánykötetet: OSZTOVITS ANDRÁS (szerk.): *A Brüsszel I. rendelet reformja*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 2012. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum, 2063–4757. 2. kötet

<sup>25</sup> A Róma-jogforrásokról lásd részletesebben: BURIÁN LÁSZLÓ – CZIGLER DEZSŐ TAMÁS – KECSKÉS LÁSZLÓ – VÖRÖS IMRE: *Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog*, Budapest, 2010. 236–262. pp., PALÁSTI GÁBOR, VÖRÖS IMRE (szerk.): *Európai kollíziós kötelmi jog: a szerződésekre és a szerződésen kívüli jogviszonyokra alkalmazandó európai jog*. Budapest, 2009.

<sup>26</sup> A rendelet lehet egy állomása a kollíziós szerződési jog egységesítésének. Nagy tekintélyű jogtudósok fáradoznak az egységesítési munkán, ami eredményeként olyan publikált anyagok jelentek meg, melyeket a joggyakorlat a rendelet kommentárjaként is hasznosan felhasználhat. Lásd: Ferrari, Franco- Leible, Stefan (ed.): *Rome I. Regulation. The Law to Contractual Obligation in Europe*. Munnich, 2009.

<sup>27</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: GOMBOS KATALIN: *Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.)*, in: GATTER(szerk.) 2010. 1111–1137. pp.

<sup>28</sup> MAGNUS, ULRICH – MANKOWSKI, PETER (ed.): *Rome II Regulation*, Munich, 2013, DICKINSON, ANDREW: *The Rome II Regulation: The Law Applicable to Non-Contractual Obligations*, Oxford, 2010.

<sup>29</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: GOMBOS KATALIN: *Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II.)*, in: GATTER(szerk.) 2010. 1139–1156. pp.

<sup>30</sup> Ez a rendelet a Róma-sorozatban kívül a Brüsszel sorozatba is beilleszthető, ezért helyesebb ezt komplex jogforrásként kezelni, hiszen részben joghatósági, részben alkalmazandó jogi kérdéseket szabályoz.

- e) Rendelettervezet a házassági vagyoni jogról (Róma V.)<sup>31</sup>;  
 f) A Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről (Róma VI.)<sup>32</sup>.

### III. Eljárási kérdéseket szabályozó jogforrások:

A polgári perben azon túl, hogy az eljáró fórum és az általa alkalmazandó jog meghatározásának kérdései nem kerülhetők meg, számos eljárási cselekményhez, vagy éppen sajátos eljáráshoz kapcsolódó szabály tekintetében kapunk segítséget másodlagos uniós jogforrásokból. Ilyenek:

a) Az Európai Parlament és a Tanács 1393/2007/EK rendelete (2007. november 13.) a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről (iratkézbesítés), és az 1348/2000/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről<sup>33</sup>;

b) A Tanács 1206/2001/EK rendelete (2001. május 28.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködéséről<sup>34</sup>;

c) A Tanács 1346/2000/EK rendelete (2000. május 29.) a fizetésektelenségi eljárásról<sup>35</sup>

d) A Tanács 2003/8/EK irányelve (2003. január 27.) a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról<sup>36</sup>;

e) A Tanács 2004/80/EK irányelve (2004. április 29.) a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről<sup>37</sup>

f) Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól<sup>38</sup>;

<sup>31</sup> A Róma V. tervezet tárgyalásai még olyan stádiumban vannak, ami miatt közeli jövőben rendelet elfogadása nem várható.

<sup>32</sup> Ez a rendelet a Róma-sorozatban kívül a Brüsszel sorozatba is beilleszthető, ezért helyesebb ezt komplex jogforrásként kezelni, hiszen részben joghatósági, részben alkalmazandó jogi kérdéseket szabályoz.

<sup>33</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: OSZTOVITS ANDRÁS: *Az Európai Parlament és a Tanács 1393/2007/EK rendelete (2007. november 13.) a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről (iratkézbesítés), és az 1348/2000/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről*, in: GATTER (szerk.) 2010. 1051–1063. pp.

<sup>34</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: OSZTOVITS ANDRÁS: *A Tanács 1206/2001/EK rendelete (2001. május 28.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködéséről*, in: GATTER (szerk.) 2010. 1065–1077. pp.

<sup>35</sup> Ez a rendelet részben beilleszthető a Brüsszel sorozatba is, mivel joghatósági kérdéseket is rendez.

<sup>36</sup> Ehhez szorosan kapcsolódik általában a jogi segítségnyújtás kérdésköre. Lásd a témáról bővebben: KIRÁLY LILLA – SQUIRES, NICKOLAS: *Legal Aid in the EU: from the Brussels Convention of 1968 to the Legal Aid Directive of 2003*, Coventry Law Journal. 2011/2, 27–47. pp.

<sup>37</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: GOMBOS KATALIN: *A Tanács 2004/80/EK irányelve (2004. április 29.) a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről*. in: GATTER (szerk.) 2010. 1157–1165. pp.



#### *IV. Alternatív európai eljárási szabályok:*

Az igazságügyi együttműködés területén találunk olyan szabályokat is, amelyek a tagállami szabályokkal konkuráló, a határon átnyúló elemet tartalmazó jogvitákban választható európai eljárásokat szabályoznak. Ezek közös sajátossága, hogy nem a tagállami szabályozás helyébe lépnek, hanem – választásuk esetén – azzal párhuzamos eljárásjogi lehetőségeket teremtenek. Ezek:

a) Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete (2004. április 21.) a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról<sup>39</sup>

b) Az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról<sup>40</sup>;

c) Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről<sup>41</sup>;

#### *V. Szervezeti kérdéseket rendező jogforrások:*

A polgári-kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés gördülékenyen akkor működhet, ha laza szervezeti kerete is létezik. Erre teremtették meg az Európai Igazságügyi Hálózatot. A polgári és kereskedelmi ügyekben az Európai Igazságügyi Hálózat rendeltetése az, hogy – mind a létező jogi aktusokkal szabályozott területeken, mind pedig azokon, amelyekre nézve jelenleg ilyen szabályozás nem létezik – elősegítse a tagállamok között a polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködést. A hálózat különösen a határokon átnyúló következményekkel járó eljárások zavartalan lefolytatása, valamint a tagállamok közötti igazságügyi együttműködésre irányuló kérelmek elintézése, az uniós jogi eszközök vagy a két vagy több tagállam között hatályban levő egyezmények hatékony és gyakorlati alkalmazása területén jár el. Különös jelentősége van a tevékenységének, ha egy konkrét eljárásban egy másik tagállam joga alkalmazandó. Ilyenkor az ügyben eljáró bíróságok vagy hatóságok a hálózathoz fordulhatnak, hogy tájékoztatást kapjanak e jog tartalmáról. Az Európai Igazságügyi Hálózat fenntart egy, a nyilvánosság számára elérhető információs rendszert,<sup>42</sup> melyben tájékoztatást nyújt a polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott igazságügyi együttműködésről, az erre vonatkozó uniós és nemzetközi jogi eszközökről, valamint a

<sup>38</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: GOMBOS KATALIN: *Az Európai Parlament és a Tanács 2008/52/EK irányelve (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól.* in: GATTER (szerk.) 2010. 1177–1183. pp.

<sup>39</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: OSZTOVITS ANDRÁS: *Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete (2004. április 21.) a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról.* in: GATTER (szerk.) 2010. 1079–1086. pp.

<sup>40</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: OSZTOVITS ANDRÁS: *Az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról.* in: GATTER (szerk.) 2010. 1095–1105. pp.

<sup>41</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: OSZTOVITS ANDRÁS: *Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről.* in: GATTER (szerk.) 2010. 1079–1086. pp.

<sup>42</sup> A honlap elérhetősége: [http://ec.europa.eu/civiljustice/index\\_hu.htm](http://ec.europa.eu/civiljustice/index_hu.htm)

tagállamok belső jogáról, különös tekintettel az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre. Az Európai Igazságügyi Hálózatról az alábbi jogforrás rendelkezik:

a) Az Európai Parlament és a Tanács 568/2009/EK határozatával (2009. június 18.) módosított 2001/470/EK Tanácsi határozat (2001. május 28.) az Európai Igazságügyi Hálózat létrehozásáról polgári és kereskedelmi ügyekben<sup>43</sup>.

*VI. A másodlagos jogforrások érvényesülését segítő nemzetközi egyezményekkel összefüggő uniós jogforrások*

Az Európai Unió a Lisszaboni Szerződés hatályba lépésével jogi személyiséget kapott. Ekkortól már az Unió nevében is van lehetőség egyezmények kötésére, egyezményekhez való csatlakozásra, korábban e lehetőség csak a Közösséget illette meg. Vannak olyan másodlagos jogforrások is, amelyek az ilyen nemzetközi szerződések megkötésével kapcsolatos eljárási szabályokat hivatottak rendezni. Ugyancsak ebbe a körbe sorolható a megkötött egyezmények jóváhagyásával kapcsolatos jogforrások köre is.

a) 2006/719/EK: A Tanács határozata (2006. október 5.) a Közösségnek a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferenciához való csatlakozásáról;

b) 2008/431/EK: A Tanács határozata (2008. június 5.) egyes tagállamoknak a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, 1996. évi Hágai Egyezménynek a Közösség érdekében történő megerősítésére vagy az ahhoz történő csatlakozásra, valamint egyes tagállamoknak a közösségi jog vonatkozó belső szabályozásának alkalmazására vonatkozó nyilatkozat tételére való felhatalmazásáról – Egyezmény a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról.

c) Az Európai Parlament és a Tanács 662/2009/EK rendelete (2009. július 13.) a szerződéses és szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jog bizonyos kérdéseit érintő, a tagállamok és harmadik országok között létrejövő megállapodásokkal kapcsolatos tárgyalásokra és e megállapodások megkötésére vonatkozó eljárás létrehozásáról.

d) A Tanács 664/2009/EK rendelete (2009. július 7.) a házassági ügyekben, a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban, valamint a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, továbbá a tartással kapcsolatos ügyekben alkalmazandó jogról szóló, a tagállamok és harmadik országok között létrejövő megállapodásokkal kapcsolatos tárgyalásokra és e megállapodások megkötésére vonatkozó eljárás létrehozásáról.

<sup>43</sup> Lásd erről, valamint a Bíróság gyakorlatáról részletesen: GOMBOS KATALIN: *Az Európai Parlament és a Tanács 568/2009/EK határozatával (2009. június 18.) módosított 2001/470/EK Tanácsi határozat (2001. május 28.) az Európai Igazságügyi Hálózat létrehozásáról polgári és kereskedelmi ügyekben.* in: GATTER (szerk.) 2010. 1185–1193. pp.

e) 2011/220/EU: A Tanács határozata (2011. március 31.) a gyermektartásdíj és a családi tartásdíjak egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezménynek az Európai Unió nevében történő aláírásáról;

f) A Tanács határozata (2011. június 9.) a gyermektartás és a családi tartások egyéb formáinak nemzetközi behajtásáról szóló, 2007. november 23-i hágai egyezménynek az Európai Unió nevében történő jóváhagyásáról;

g) 2012/22/EU: A Tanács határozata (2011. december 12.) az Európai Uniónak a tengeri utas- és poggyászszállításról szóló 1974. évi athéni egyezményhez csatolt 2002. évi jegyzőkönyvhöz – a 10. és 11. cikkei kivételével – való csatlakozásáról;

h) 2012/23/EU: A Tanács határozata (2011. december 12.) az Európai Uniónak a tengeri utas- és poggyászszállításról szóló 1974. évi athéni egyezményhez csatolt 2002. évi jegyzőkönyvhöz – a 10. és 11. cikkei tekintetében – való csatlakozásáról.

*VII. Határozatok, egyezmények az opt-out, opt-in fenntartásokkal, megerősített együttműködéshez való utólagos csatlakozásokkal összefüggésben*

A megerősített együttműködés lényege, hogy abban nem minden tagállam vesz részt. Megerősített együttműködés engedélyezésére ezért felhatalmazásra van szükség, ebből derül ki ugyanis az együttműködésben részt vevő tagállamok köre, másként megfogalmazva a jogforrás területi hatálya. Miután az opt-out és az opt-in, továbbá megerősített együttműködésen való kívül maradás lehetősége mellett az elfogadott aktuális alapjogforráson kívül jelentősége lehet a később kötött egyezményeknek, határozatoknak, ezért az alapjogforrások csak e jogforrásokkal együtt kerülhetnek helyesen alkalmazásra, csak ezekből derül ki, hogy az eredetileg távol maradó tagállamra esetlegesen mégis alkalmazni lehet a jogforrás rendelkezéseit. Ilyen jogforrások:

a) Az Európai Közösség és a Dán Királyság között a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló megállapodás 2005. november 16. (párhuzamos megállapodás). A megállapodás 2007. július 1-én lépett hatályba.

b) 2009/26/EK: A Bizottság határozata (2008. december 22.) az Egyesült Királyságnak a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I) szóló 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet elfogadására irányuló kérelméről;

c) A Bizottság határozata (2009. június 8.) az Egyesült Királyságnak a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről szóló 4/2009/EK tanácsi rendelet elfogadására irányuló szándékáról;

d) 2010/405/EU: A Tanács határozata (2010. július 12.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén létrehozandó megerősített együttműködésre való felhatalmazásról;

e) 2012/714/EU: A Bizottság határozata (2012. november 21.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén folytatott megerősített együttműködésben Litvánia részvételének megerősítéséről.

### VIII. Kisegítő szabályok a másodlagos jogforrásokhoz

A kisegítő szabályok elsősorban technikai jellegű kérdésekben nyújtanak segítséget, azonban gyakorlati jelentőségük óriási lehet. Formanyomtatványok kidolgozásával kapcsolatosak az alábbi jogforrások:

a) 2004/844/EK: A Bizottság határozata (2004. november 9.) a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról szóló 2003/8/EK tanácsi irányelv alapján a költségmentesség iránti kérelem benyújtásához használandó formanyomtatvány kidolgozásáról.

b) 2005/630/EK: A Bizottság határozata (2005. augusztus 26.) a 2003/8/EK tanácsi irányelv alapján a költségmentesség iránti kérelem továbbításához használandó formanyomtatvány kidolgozásáról.

### 3. A jövő kihívásai

A jövőben az egyik legkézenfekvőbb, de kétségtelenül technikai értelemben bonyolult kérdéseket felvető terület az elektronikus igazságszolgáltatás kérdése. Ezért is az elektronikus igazságszolgáltatás terén az Unió által tervezett projektekben főszabály szerint nem kötelező a részvétel. Az elektronikus igazságszolgáltatás felmerült területei az elektronikus ingatlan-nyilvántartás, az elektronikus fizetési képtelenségi nyilvántartás, az elektronikus hagyatéki nyilvántartás és az elektronikus cégnyilvántartás. A polgári eljárásjogok teljes egységesítésére a Lisszaboni Szerződés nem ad lehetőséget, azonban a kedvezőbb vállalkozói környezet kialakításához kötődő célok több harmonizációs lépést alapoztak meg (pl. fizetési maghagyásos eljárás, nem vitatott követelések végrehajtásának egyszerűsítése, az automatikus ügyintézés lehetőségeinek megteremtése).

Az bizonyosan elmondható a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködésről, hogy a szabályozás szintjén igazi sikertörténettel, az uniós jogi szabályozás egyik legdinamikusabban fejlődő jogterületével állunk szemben.<sup>44</sup> A legfontosabb lépés a jogterület közösségiesítése volt, ami az Amszterdami Szerződéssel következett be, s a jogalkotás azóta is töretlenül halad előre. Ennek egyenes következménye, hogy a korábbi, főként nemzetközi egyezményekkel történő szabályozást a másodlagos uniós jogforrásokkal, azon belül is elsősorban a rendeletekkel való jogalkotás váltotta fel. A megalkotott uniós szabályok részben eljárásjogi, részben anyagi jogi természetűek. Amszterdam előtt már eljárásjogi jogegységesítés lehetősége is felvetődött. 1990-ben hívtak életre egy olyan szakértői csoportot, ami a polgári eljárásjogi harmonizáció alapkérdéseinek kimunkálásán dolgozott.<sup>45</sup> A szakértői csoport irányelvtervezete 1993-ban látott napvilágot, s ebben fogalmazódott meg először a „European Model Code Civil Procedure”

<sup>44</sup> A jogterület lehetséges fejlődési irányairól lásd: OSZTOVITS ANDRÁS: *Az Európai Unió polgári eljárásjoga fejlődésének irányai*. Európai jog, 2008/5. 4–8. pp.

<sup>45</sup> A szakértői csoport munkájáról lásd részletesen: JAN BOLT: *Procedural Laws in Europe. Towards Harmonisation* (Marcel Storme ed. 2003), 6 German Law Journal 817-826. p. (2005), elérhető: <http://www.germanlawjournal.com/index.php?pageID=11&artID=595>

gondolata. Az irányelvtervezetből jogforrás nem lett, de a jogegységesítés gondolata követőkre talált. Ellentétes értelmű szélső nézetként ismert az az elképzelés, hogy a tagállamok eljárési autonómiája érvényesül, azaz a polgári eljárásjog nem tartozik olyan szabályozási körbe, ami bármilyen uniós cselekvést tenne szükségessé. Ebben az értelemben az elv azonban nem használható, ennek a nézetnek a tarthatatlanságára az Európai Bíróság ítéleteinek szövegezéséből lehet következtetni. „Vonatkozó közösségi szabály hiánya esetén,”<sup>46</sup> illetve „amennyiben az adott területet közösségi jog nem szabályozza”<sup>47</sup> megfogalmazások ugyanis azt jelentik, hogy nincs szó arról, hogy a polgári eljárásjogi szabályozás általánosságban kizárólagos tagállami hatáskör lenne. Éppen ellentétes előjellel: a jogalkalmazó szervek nemzeti eljárási szabályait csak annyiban vehetik figyelembe, amennyiben arra a területre nincs uniós szabályozás.<sup>48</sup>

Az Európai Bíróság által kialakított doktrínák alapján az egyéneknek nemzeti bíróságok előtt is lehetősége nyílik közvetlenül az uniós jogon alapuló igények érvényesítésére.<sup>49</sup> A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése óta az Alapjogi Charta az EUSz 6. cikk (1) bekezdésének első albekezdése szerint ugyanolyan jogi kötőerővel bír, mint a Szerződések. Az Alapjogi Charta 47. cikke *expressis verbis* is megfogalmazza a hatékony bírói jogvédelem elvét. A hatékony bírói jogvédelem és jogorvoslatok elvének érvényesülése miatt az anyagi jogi szabályok közvetlenül az uniós jogból levezethetők, ugyanakkor uniós eljárási szabályok tipikusan nem társulnak az igényérvényesítés lehetőségéhez. Mindebből az következik, hogy ha a magánfél az uniós jogon alapuló igényeit nemzeti bíróság előtt kívánja érvényesíteni, úgy a nemzeti jogi eljárási szabályokhoz kell alkalmazkodnia,<sup>50</sup> és csupán az igény anyagi jogi alapjaként jelölheti meg az uniós jogi szabályokat. Ez az elv az uniós jogon alapuló igények érvényesítéséhez társuló nemzeti eljárási autonómia valós szabálya. Ez tartalmilag azonban csak azt jelenti, hogy az uniós jog vonatkozó szabályozásának hiányában az eljárás szabályai a nemzeti jogra tartoznak.<sup>51</sup> A tagállami eljárási autonómia akkor is érvényesül, ha vannak bizonyos fokú uniós normák, de e normák végrehajtásának részletes szabályai a tagállamok belső jogrendjébe tartoznak.<sup>52</sup> Az elv értelmezésével kapcsolatosan azt ki lehet jelenteni: érvé-

<sup>46</sup> C-46/93. és C-48/93. *Brasserie du Pêcheur SA v. Bundesrepublik Deutschland és The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai.* 1996.ECR I-01029.

<sup>47</sup> 212-217/80. *Amministrazione delle finanze dello Stato v. Srl Meridionale Industria Salumi és társai; Ditta Italo Orlandi & Figlio és Ditta Vincenzo Divella v. Amministrazione delle finanze dello Stato.* 1981 ECR 02735.

<sup>48</sup> OSZTOVITS ANDRÁS: *Az előzetes döntéshozatali eljárás legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdései*, Budapest, 2005. 37. p.

<sup>49</sup> A jogorvoslatok kérdéséről átfogóan lásd: DOUGAN, MICHAEL: *National remedies before the Court of Justice. Issues of harmonisation and differentiation.* Oxford, 2004.

<sup>50</sup> BLUTMAN LÁSZLÓ: *A közösségi jogon alapuló igények érvényesítése a belső jogban.* Európai jog, 2004./3. 12. pp.

<sup>51</sup> C-439/08. *Vlaamse Federatie van verenigen van Brood- en Banketbakkers, Ijsbereiders en Chocoladebewaterkers (VEBIC) VZW v. Raad voor de Mededinging Minister van Economie.* 2010 ECR I-12471. 63. 64. para

<sup>52</sup> C-364/07. *Vassilakis Spyridon, Theodoros Gkisdakis, Petros Grammenos, Nikolaos Grammenos, Theodosios Grammenos, Maria Karavassili, Eleftherios Kontomaris, Spyridon Komninos, Theofilos Mesimeris, Spyridon Monastiriotis, Spyridon Mournouris, Nektaria Mexa, Nikolaos Pappas, Christos Vlachos, Alexandros Grasselis, Stamatios Kourtelesis, Konstantinos Poulimenos, Savvas Sideropoulos,*

nyesül a tagállami intézményi autonómia,<sup>53</sup> azaz arra irányuló törekvések nincsenek, hogy az Európai Unióban egységes bírósági szervezetrendszer jöjjön létre.

A magánjogi kérdésekben folytatott igazságügyi együttműködés két szakasza azonban kiolvasható az eddigi szabályozásból, így első generációs jogforrásoknak lehet tekinteni azokat a normákat, amelyek a határon átnyúló jogviták könnyebb elintézését hivatottak szolgálni. Ehhez képest a második generációs jogforrások olyan lehetőséget teremtenek meg a jogkereső polgárok számára, hogy az uniós jog által megteremtett önálló, esetenként csak kiegészítő jellegű jogintézményeket, a nemzeti jogi lehetőségekhez képest választható jogi megoldásokat vegyenek igénybe. Megfontolandó azonban azokon a területeken, amik egyértelműen határon átnyúló elemet tartalmazó jogvitáknak tekinthetők, koncentrált, egy jogforrásban megjelenő egységes uniós szabályozást adni. Arra ugyanis az Európai Bíróság szabadság, biztonság és jog érvényesülése jogterületén kialakított joggyakorlata, s az annak szerves előzményeként elfogadott, e területet korábban érintő nemzetközi egyezmények értelmezésére született iránymutatása is egyértelműen rámutatott: eljárásjogi kategóriák tekintetében autonóm uniós fogalomhasználatra van szükség. Hatékony jogvédelem akkor képzelhető el, ha a jogot egységesen értelmezik. Autonóm értelmezés szükségessége esetén nagyobb a veszélye annak, hogy a nemzeti jogalkalmazók, megsértve ezt a szabályt, más értelemben interpretálják a konkrét jogintézményt, különösen olyan esetben, ha a saját nemzeti jogukban egyértelműen meglévő, ugyanolyan elnevezésű, de jelentéstartalmában eltérő jogi fogalomról van szó. (Az uniós jog és a magyar jog viszonylatában is lehet több példát hozni kollíziós alaphelyzetekre, gondoljunk csak a több rendeletben is érintett polgári és kereskedelmi ügy, a perfüggőség beállása, a vagylagos joghatósági szabályok kiválasztása alapjául szolgáló teljesítés, vagy károsodás helye fogalmakra.) Ilyen esetekben akkor is elvész az uniós szabály helyes értelme, ha egyébként az irányadó uniós jog alkalmazási kötelezettsége nem sérül, a jogalkalmazó „pusztán” az értelmezési elsődlegesség elvét<sup>54</sup> sérti meg. Az eddigi harmonizációs lépések még nem elegendők ahhoz, hogy jogvédelmi szempontból is problémamentes legyen a szabályozás. Az eddig elfogadott uniós szabályok nagy része egységes jogot teremtett, hiszen a rendeleti jogalkotás a nemzeti jogalkalmazók számára a közvetlen alkalmazás kötelezettségét írja elő. Azokon a területeken, ahol irányelvi szabályozás történt, harmonizált szabályozást, elsősorban minimumfeltételek megteremtését tűzte ki célul az uniós jogalkotó. Mindkét szabályozási technika eredménye feltételezi azonban, hogy messzemenőkéig érvényesül a bírói ítéletek szabad áramlása és a Cassis-elv megszületése<sup>55</sup> óta általában is a jogharmonizáció legfontosabb alapelvevé vált kölcsönös bizalom, kölcsönös elismerés elve. Ezen elvek maradéktalan érvényesülése esetén is számolnunk kell azonban jogvédelmi problémákkal, még teljesen egységes uniós szabályok esetén is. A magánjog összefoglaló elnevezése alatt található

---

Alexandros Dellis, Michail Zervas, Ignatios Koskieris, Dimitrios Daikos, Christos Dranos v. Dimos Kerkyras. 2008. ECR I-90. 149. para

<sup>53</sup> OSZTOVITS 2005, 37. p.

<sup>54</sup> Az értelmezési elsődlegesség elvéről lásd részletesebben: GOMBOS KATALIN: *A jogértelmezés jelentősége a közösségi jogban – avagy az értelmezési elsődlegesség elvéről*. Európai jog 2010/2, 3–10. pp.

<sup>55</sup> A 120/78 számú, de az ügyben szereplő termék alapján csak Cassis de Dijonról vált híressé az ítéletben megfogalmazott elv, a „mutual recognition”, amely mára a jogharmonizáció egyik legfontosabb alapelvevé vált. Lásd erről részletesebben: KECSKÉS 2003, 618–621. pp.

részterületek nem egyforma intenzitású uniós szabályozás alá esnek. Gondoljunk a családi jog, házassági jog területén fennálló visszafogottabb kompromisszumhajlandóságra, holott ez a jogterület a családi jogi viszonyok nemzetköziesedése, a vegyes házasságok számának szükségképpen emelkedése révén igen gyakori jogvitás kérdés nemzeti jogalkalmazói szervek előtt.

A jelenlegi uniós szabályozás veszélye továbbá annak elaprózott jellege. Történelmi tapasztalat, hogy ha az eljárás rendjére vonatkozó szabályok – az általános és különös szabályok elkülönítése mellett – egy jogforrásban, koncentráltan jelennek meg, annak jobb az ismertsége, elismertsége, alkalmazási hatékonysága. Többek között ilyen praktikus megfontolások miatt szükséges lenne az uniós eljárásjogi szabályok tematikus rendbe szedésével valamiféle közös eljárási szabályok megalkotása. Az egységes igazságügyi térség igényli az egységes és koncentráltan megjelenő eljárásjogi szabályok megalkotását, így támogatandó az a törekvés, ami közös európai eljárásjogi kódex megalkotását szorgalmazza. Az Amszterdami Szerződést megelőző idők előkészítő munkái után a Bizottság jogalkotási javaslatai kifejezetten az egyének joggyakorlásának megkönnyítésére irányuló törekvéseket mutatják, így habár az uniós prioritásokat meghatározó cselekvési tervekben nem szerepel egy közös polgári eljárásjogi kódex kidolgozása, ugyanakkor legalább távlati célkitűzésként ilyen igény megfogalmazására szükség lenne. Vannak ugyanis olyan különbözőségek a nemzeti eljárási szabályokban, amelyek kifejezett akadályt jelenthetnek a jogérvényesítésnek.

A korszerű igazságszolgáltatás uniós léptékben is akkor lehet a jogérvényesítést kelendő hatékonysággal elősegítő, ha érvényesülnek a polgári eljárásjog klasszikusnak mondható garanciális alapelvei. Az igazságszolgáltatással kapcsolatos alanyi jogok között szokás említeni a bírósághoz fordulás jogát, a legszélesebb értelemben vett tisztességes eljáráshoz való jogot, a törvényes bíróhoz való jogot, a képviselőhöz (védelemhez) való jogot (beleértve a rászorulókat megfelelő és szükség esetén ingyenes képviseletét is), a jogorvoslathoz való jogot.<sup>56</sup> A bírósághoz fordulás joga tartalmilag azt jelenti, hogy mindenkinek joga van arra, hogy jogvitájában bíróság járjon el. A bírósághoz való jog, mint gyűjtőkategória része a bírósághoz fordulás joga. E jog korlátozása csak akkor fogadható el, ha törvényes célra irányul, valamint az alkalmazott eszköz és az előirányzott cél között ésszerű arányosság áll fenn. A tisztességes eljárás (fair trial) követelménye magában foglalja a bírósággal és az eljárással szemben megkövetelt tulajdonságokat. A tisztességes eljárás olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. A tisztességes eljárás fogalmába beletartozik, hogy a tárgyaló bíróság legyen törvényesen megalakítva, független és pártatlan eljárásban kerüljön sor a jogvita elbírálására, érvényesüljön a feleknek az ügyek ésszerű időn belüli elbírálásához, a tárgyalás igazságosságához való joga, és minden tekintetben legyen biztosítva az esélyegyenlőség a felek részére. A törvényes bíróhoz való jog elve szerint törvényes bírójától senki sem vonható el. Ez részben joghatósági, hatásköri és illetékességi szabályok érvényesülését, részben pedig az ügyelosztási rendszerben érvényesülő szabályok betartását jelenti. A félnek – mivel nem várható el tőle, hogy jogi ismeretei legyenek – joga van képviselőt meghatalmazni. Akinek viszont nem áll elegendő anyagi

<sup>56</sup> NÉMETH JÁNOS: *Alapvető elvek*. In: Németh János – Kiss Daisy (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, 2006. 1. kötet 59–62. pp., 77–81. pp.

eszköz a rendelkezésére, joga van arra, hogy számára közközlésen a hatóság jogi képviselőt jelöljön ki. A bíróságok jogalkalmazói tevékenységük során jogokat és kötelezettségeket állapítanak meg, határozataik kötelező érvényűek. A jogorvoslathoz való jog értelmében a törvényben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírósági döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti. E jogosultságok akkor érvényesülhetnek minden tagállamban egyenlően, a legnagyobb eljárásjogi garanciák mellett, ha egységes európai szabályokat alkalmazunk a határon átnyúló jogviták esetén.

## KATALIN GOMBOS

### PRESENT SITUATION OF THE JUDICIAL COOPERATION IN CIVIL AND COMMERCIAL MATTERS IN THE EUROPEAN UNION

#### (Summary)

The European Union has set itself the objective of maintaining and developing an area of freedom, security and justice, inter alia, by facilitating access to justice, in particular through the principle of mutual trust and mutual recognition. In order to establish progressively such an area, the European Union should adopt, amongst other things, the measures relating to judicial cooperation in civil matters having cross-border implications which are necessary for the sound operation of the internal market. These measures must aim, inter alia, to promote the compatibility of the rules applicable in the Member States concerning the conflict of laws and of jurisdiction. In this respect, the European Union has among other measures already adopted Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters; Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility; Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters; Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I); Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II); Council Regulation (EU) No 1259/2010 of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation; Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of



Succession; Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations; Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents); Council Regulation (EC) No 1206/2001 of 28 May 2001 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters; Council regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings; Council Directive 2003/8/EC of 27 January 2003 to improve access to justice in cross-border disputes by establishing minimum common rules relating to legal aid for such disputes; Council Directive 2004/80/EC of 29 April 2004 relating to compensation to crime victims; Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters; Regulation (EC) No 805/2004 of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 creating a European Enforcement Order for uncontested claims; Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure; Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure; Council Decision 2001/470/EC of 28 May 2001 establishing a European Judicial Network in civil and commercial matters, and some other provisions. This paper wants to show this topic and present these legal sources in thematical order.